

De kunst van het samenleven

Advies ten behoeve van partijprogramma's van de landelijke verkiezingen

12 september 2012

**MOgroep,
Brancheorganisatie voor Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening
mei 2012**

Visie MOgroep

Burgerschap is de kunst van het samenleven

Sociaal burgerschap houdt in dat burgers verantwoordelijkheid nemen voor hun gedrag en hun eigen leef- en werkomstandigheden. Burgerschap dient de redzaamheid te vergroten, ook van mensen die sociaal niet goed functioneren. Een fatsoenlijke verzorgingsstaat met toegankelijke systemen is een basisvoorwaarde voor succesvol burgerschap. Al zijn mensen zelf verantwoordelijk en al stimuleren we ze om hun 'eigen kracht' aan te wenden, dat mag nooit een reden zijn om ze aan hun lot over te laten. De *civil society* ontstaat niet vanzelf. Vrijwilligers kunnen veel, maar vaak is een vorm van organisatie nodig om continuïteit te garanderen en burgers aan elkaar te koppelen.

- Hulpverleners hebben de neiging om mensen te reduceren tot die ene stoornis, ziekte of handicap waarin ze getraind zijn. De overheid heeft buurten en burgers te veel uit handen genomen en de *eigen kracht* onvoldoende gestimuleerd. Ze mag de burgers meer ruimte aan laten en hen zoveel mogelijk in staat stellen om zelf verantwoordelijkheid te dragen op gebieden die hen rechtstreeks raken: wonen, zorg, werk, onderwijs en veiligheid. Maar niet iedereen kan het leven aan in de complexe samenleving van vandaag. Voor minstens 15 procent van de Nederlanders is dat een bijna onmogelijke, voor nog eens 20 procent een altijd lastige opgave. Zij hebben coaching nodig om hun dagelijks leven te leiden. Burgerschap werkt pas als de samenleving en de overheid zich inzetten voor elkaar en de basisvoorwaarden aanwezig zijn voor hulp aan mensen die sociaal nu eenmaal lastig zelfstandig kunnen functioneren. Oplossingen voor sociaal *disfunctioneren* - door schulden, werkloosheid, verslavingsproblematiek, eenzaamheid - liggen vaak voor het grijpen in de eigen omgeving: het gezin, de buurt, de school. Burgers willen en kunnen vaak veel terugdoen. Mensen krijgen kracht als anderen iets van hen verwachten, ook in de vorm van maatschappelijke wederkerigheid. Buurten en burgers die elkaar weten te vinden met behulp van wat professionele inzet:

Mensen activeren en sociaal redzaam maken – dat is de inzet van Welzijn, Maatschappelijke Dienstverlening en Maatschappelijke Opvang. Verbindingen leggen en krachten bundelen. Sociaal werk in de buurt is present, biedt perspectief, werkt samen, zet in op preventie en stimuleert burgers om te participeren.

De sleutel voor het aanreiken van oplossingen ligt steeds vaker bij de gemeenten. De lokale overheid staat dicht bij de burger, kan daardoor snel en efficiënt maatwerk leveren en de burger en professional de nodige ruimte bieden. We werken al steeds vaker 'over de grens' van het eigen terrein. Die omslag wordt nog versneld door de transitie AWBZ-begeleiding, jeugdzorg en Wet Werken naar vermogen. In die ontdekkingstocht moeten alle partijen samenwerken: burgers/cliënten, gemeenten, zorg, maatschappelijke opvang en andere maatschappelijke organisaties. Lokale en regionale partnerships tussen aanbieders, en in de ketens meer gezamenlijke verantwoordelijkheid voor arrangementen rond burgers zijn daarbij vereisten. De kunst van het samenleven is ook de kunst van het samenwerken. We moeten bereid zijn om in die gezamenlijkheid gecontracteerd te worden. Marktwerking en aanbesteding kunnen een blokkade vormen. Bovendien zullen de economische crisis en de bezuinigingen van de rijksoverheid gemeenten raken. De decentralisatie van jeugdzorg, AWBZ-begeleiding en werk vergt op de korte termijn veel van de slagkracht van de lokale overheid. Gemeenten kunnen 'meer met minder', maar er zijn grenzen. Nu al tasten gemeentelijke bezuinigingen het voorzieningenniveau - vrijwilligerswerk, jeugdwerk, schuldhulpverlening, maatschappelijk werk, wijkaanpak en dergelijke - aan. Dat komt een veilige landingsbaan voor decentralisatie niet ten goede.

In dit advies formuleert de MOgroep noodzakelijke voorwaarden voor een realistische, fatsoenlijke verzorgingsstaat, als basis voor sterk burgerschap.

1. Zorg & Welzijn

We weten dat voorkomen beter is dan genezen en we zijn ervan doordrongen dat de AWBZ in de huidige vorm niet houdbaar is. Toch wordt het beschikbare budget vaak pas aan het *einde* van het zorgproces ingezet. Preventie heeft te weinig aandacht. Een substantiële verschuiving van middelen van het einde naar het begin van het zorgproces kan voor de samenleving als geheel forse besparingen opleveren, zodat de zorg betaalbaar blijft voor degenen die erop zijn aangewezen.

Gemeenten en welzijnsorganisaties werken in het kader van Welzijn Nieuwe Stijl en De Kanteling aan *versterking van de eigen kracht* van burgers. Dat stelt de burger, maatschappelijke organisaties en gemeenten voor nieuwe opgaven. Ook de zorg werkt nu aan de omslag naar vergroting van zelfredzaamheid met inzet van burgerkracht.

Voorwaarden

- **Voortzetting van de decentralisatie van AWBZ-begeleiding.**
Gemeenten en welzijnsorganisaties weten door Welzijn Nieuwe Stijl en De Kanteling beter welke vragen burgers hebben en hoe zij daar het beste mee om kunnen gaan. Bovendien versterken de transities van AWBZ, jeugdzorg en Wet Werken naar vermogen van rijks- naar lokale overheid elkaar en betreffen ze deels dezelfde doelgroepen.
- **Borging van gemeentelijk Wmo-beleid.**
Om de inzet voor kwetsbare burgers te garanderen, zijn voldoende ondersteuning en goede randvoorwaarden ten aanzien van (de ondersteuning van) vrijwilligerswerk, mantelzorg en respijtzorg cruciaal.
- **Een vangnet aan maatschappelijke opvangmogelijkheden mag als basisvoorziening niet ontbreken.**
- **Boek winst bij participatie in het sociale domein door ondersteuning te garanderen.**
Zo'n 200 000 mensen met psychiatrische of somatische aandoeningen, dementerende ouderen en mensen met verschillende verstandelijke en lichamelijke handicaps hebben vaak een combinatie nodig van basiszorg en sociale ondersteuning. Gemeenten en zorgverzekeraars moeten dat goed regelen. Er is voor burgers die nu nog een beroep doen op AWBZ-begeleiding veel winst te behalen door nieuwe vormen van participatie (begeleiding) in het sociale domein, maar dan moet die zorg wel gewaarborgd blijven, liefst zoveel mogelijk in de buurt van de burger.
- **Zonder een goede 'landingsbaan' kunnen de decentralisatie van de AWBZ en andere transities geen succes worden.**
Overheden moeten afspraken maken over de versterking van sociale voorzieningen op lokaal niveau, zodat de decentralisatie van de AWBZ en andere transities 'zacht' kunnen landen. Aan die afspraken dient een gedeelde visie ten grondslag te liggen over het sociaal functioneren van mensen in hun directe omgeving en over de rol van het sociaal werk in de wijk. De basisprofessional zoekt samen met de burger naar kracht in de persoon en diens omgeving en schakelt zo nodig expertise en specialisten in.
- **Lever bij de overheveling van de AWBZ voldoende budget om de hulp te bieden die nodig is.**
De groep die een beroep gaat doen op gemeentelijk AWBZ-begeleiding blijkt volgens het ministerie van VWS nu 200 000. Het budget is berekend op 160.000. Dat betekent een bezuiniging van 20%.
- **Verleg het accent van de behandeling van geïsoleerde problemen en stoornissen naar laagdrempelige ondersteuning bij het sociaal functioneren van mensen.**
Meer mensen vallen uit door de toegenomen complexiteit van de samenleving. Een geïsoleerde behandeling van problemen en stoornissen moet plaatsmaken voor een (structurele) laagdrempelige ondersteuning van mensen bij hun maatschappelijk functioneren. Begeleiding en coaching kan dure zorg en hulp voorkomen.

2. Jeugd & Welzijn

In samenleving en politiek bestaat een breed draagvlak voor het verplaatsen van de verantwoordelijkheid voor samenhangende ondersteuning en hulp aan kinderen en hun gezinnen naar de lokale overheid. Om dat te realiseren, zijn nieuwe wetgeving en een nieuwe financieringssysteem nodig.

Oormerk de middelen voor de nieuwe taak binnen het sociale domein. Dit geldt in feite voor alle drie de transities. Onder een continue dreiging van bezuinigingen, is het vrijwel onmogelijk om de nieuwe taak binnen het sociale domein te ontwikkelen. Het tijdelijk oormerken van de over te hevelen middelen kan de permanente dreiging wegnemen. MOgroep stelt voor dat te doen binnen het gehele sociale domein (in plaats van alleen jeugdzorg of alleen Wmo). Dat stimuleert de samenwerking tussen zorg, welzijn, wonen en werk met financiële prikkels voor gemeentelijk preventief beleid.

Houd oog voor realistische budgetten voor de lokale organisaties die met hun professionals daadwerkelijk in de wijken helpen de civil society vorm te geven. Ontwikkelingen gaan door; investeer in social media en de digitalisering van hulpverlening.

Voorwaarden

- **Een integrale benadering: 1 gezin, 1 aanpak.**
Nodig zijn hulpverleners met een ruim mandaat die zelf lichte hulp kunnen bieden en zwaardere, gespecialiseerde hulp kunnen inschakelen als dat nodig is. Zij indiceren dus 'on the job', er is geen apart traject voor indicatiestelling.
- **Breng verbetering van het opvoedingsklimaat onder de Wmo-doelstellingen.**
Ook verbetering van het sociale opvoedingsklimaat in buurten moet onder de beleidstaken van gemeenten vallen. De opvoeding van kinderen en jongeren is een taak van ouders zelf en burgers onderling. Zet de Wmo-lijn dus ook ten aanzien van jeugdzorg krachtig door.
- **Optimaliseer de ontwikkelingskansen voor kinderen door goede basisvoorzieningen te bieden.**
Daar horen ook sluitende dagarrangementen bij van voorschoolse voorzieningen, onderwijs, sport en cultuur, zoals bijvoorbeeld in brede kindcentra.
- **Benut de eigen kracht.**
Stimuleer dat gemeenten zich bij de invulling van hun nieuwe verantwoordelijkheden laten leiden door de bakens van Welzijn Nieuwe Stijl, zoals het benutten van de eigen kracht van burgers, sociale netwerken en de macht van de omgeving.
- **Vul het compensatiebeginsel in.**
Ook zwaardere groepen (gedragsstoornissen) verdienen een integraal antwoord. Eigen kracht, de kracht van de sociale omgeving en de ondersteuningsbehoefte maken daar deel van uit.

3. Arbeid(sparticipatie) & Welzijn

Gemeenten zijn wettelijk verantwoordelijk voor de participatie van alle burgers. Juist gemeenten zijn in staat om met lokale inkleuring mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt op maat te bedienen. Participatiebeleid begint bij de lokale agenda voor maatschappelijke participatie en activering (Wmo en Welzijn Nieuwe Stijl). Op dit moment zijn er te veel regelingen voor gelijksoortige doelgroepen die een grote afstand tot de arbeidsmarkt gemeen hebben en niet op eigen kracht een reguliere baan kunnen vinden. Een keuze voor één integrale benadering van de verschillende doelgroepen, ongeacht hun uitkerings situatie, bespaart veel kosten en verhoogt de effectiviteit van re-integratie.

Problematische schulden verhinderen mensen actief te participeren. Het belang van preventie en vroegtijdig ingrijpen zodat schulden niet verder stijgen en ter voorkoming huisuitzetting, kan niet genoeg benadrukt worden. Wachtlijsten zijn funest: de MOgroep bepleit borging van voorkomen wachtlijsten. Een gebrek aan eenduidige schuldenregistratie veroorzaakt chaos in de vorderingen op schuldenaren. Door de grote druk vanuit schuldeisers komen hulp en sanering niet goed op gang. De stapeling van incassokosten moet aangepakt worden.

De rijksoverheid heeft ook in het geval van decentralisaties een verantwoordelijkheid waar het de sociale structuur op decentraal niveau betreft. Het is niet zo en kan niet zo zijn dat het overhevelen van beleidsterreinen en de samenhangende stortingen in het gemeentefonds leidt tot een afwezigheid van opvattingen van 'wat goed beleid is' vanuit 'Den Haag'. Politieke partijen zouden nadrukkelijk de relatie moeten aanbrengen tussen landelijke en lokale partijopvattingen.

Voorwaarden

- **Dring administratieve rompslomp bij de uitvoering van nieuwe wetgeving terug.**
- **Leg verbanden met andere transities, zoals die van de AWBZ en jeugdzorg.**
- **Nieuwe wetgeving kan alleen succesvol worden uitgevoerd als er voldoende budget is voor de begeleiding van mensen naar werk.**

Welzijnsorganisaties leveren bijdragen aan het begeleiden van mensen naar werk en/of zinvolle dagbesteding. Burgers die niet mee kunnen in regulier werk, kunnen vaak wel 'op maat' maatschappelijk actief zijn in het groeiende lokale sociale domein, met - soms tijdelijke - ondersteuning vanuit welzijn.

- **Geef met spoed uitvoering aan het brede moratorium zoals opgenomen in de Wet Gemeentelijke schuldhelpverlening.**
Het moratorium biedt de schuldhelpverlening in het minnelijke traject de gelegenheid om tussen schuldeisers en schuldenaar goede regelingen te treffen. Zo ontstaat rust voor het opzetten en uitvoeren van het saneringstraject.
- **Voer met spoed een informatiesysteem in dat inzicht biedt in schulden, met inachtneming van de privacy.**
Maak er geen administratief gedrocht van omwille van de privacy.
- **Investeer in preventie en voorkom wachtlijsten.**
Dit voorkomt oplopen van schulden, stapeling van incassokosten en ingrijpende gevolgen als huisuitzetting

4. Leefbare, gezonde en veilige wijken & Welzijn

Veilig opgroeien in een prettige omgeving, ouder worden in een veilige wijk: gemeenten kunnen samen met burgers én maatschappelijke organisaties werken aan een gezonde omgeving waarin zowel ouderen als jongeren de ruimte en accommodaties hebben om te bewegen en elkaar te treffen. Ook hier geldt: wie kan, moet meer zelf doen. Maar waar nodig behoudt de overheid de verantwoordelijkheid voor het stimuleren van burgerschap, vrijwilligerswerk, participatie en voor wie dat nodig heeft een aanbod dat past bij de nog altijd hoge levensstandaard.

Ook in krimpgebieden moet de leefbaarheid in stand worden gehouden. Dat vraagt om goede samenwerking tussén en creatief beleid ván overheden en organisaties. Laat de bureaucratie deze initiatieven niet frustreren.

Allianties tussen welzijnsorganisaties, woningcorporaties, bewoners(groepen), zorg- en onderwijsinstellingen en politie brengen opmerkelijke projecten voort die innovatieve en vaak onorthodoxe bijdragen leveren aan de sociale samenhang, leefbaarheid en het gevoel van veiligheid in de buurt. Het belang van bewonersbeheer, ook 'in het groen' met buurttuinen, neemt toe.

De transities kunnen een impuls geven aan participatie van verstandelijk gehandicapten, ggz-cliënten en andere kwetsbare burgers. Ook hier geldt: laat de bureaucratie deze initiatieven niet frustreren. Zonder realistische financiering lukt het niet om nieuw aanbod te ontwikkelen. Investeren in preventie en het voorkomen van uitval hoort bij verantwoord en goed bestuur.

Biedt sport laagdrempelig en in de directe leefomgeving aan: lidmaatschap van een sportvereniging, trainen op het schoolplein, in de gymzaal of op een trapveldje in de buurt, de mogelijkheid voor ouderen om onder begeleiding mee te doen aan beweegactiviteiten in buurtaccommodaties. Sportverenigingen, welzijnsorganisaties (met hun vrijwilligerscentrales) en bedrijfsleven kunnen nieuwe sportvormen ontwikkelen en nieuwe lokale samenwerkingsverbanden initiëren. Sport draagt bij aan leefbare en gezonde wijken, helemaal als de ouders erbij betrokken worden en de gezonde leefstijl breed wordt opgepakt.

Helaas komt onveiligheid achter de voordeur vaak voor. Jaarlijks vallen er zo'n 50 doden door geweld in de relationele sfeer. Dat geweld moet gestopt worden. De problematiek van huiselijk geweld vraagt een goede en structurele samenwerking tussen politie en justitie enerzijds en de hulpverlening en opvang anderzijds. Ook op ministerieel niveau kan de samenwerking op het gebied van geweld in afhankelijkheidsrelaties beter.

Voorwaarden

- **Duurzame investeringen zijn nodig om de sociale component te versterken in allianties tussen fysiek en sociaal, repressief en preventief.**
- **Het uitrollen en verankeren van een vernieuwd aanbod van sporten en bewegen vergt investeringen door de rijksoverheid.**
- **Om voorzieningen in toekomstbestendige vormen te realiseren, hebben krimpgebieden baat bij regelvrije zones.**
- **Breng alle vormen van geweld in afhankelijkheidsrelaties onder bij de Steunpunten Huiselijk Geweld en zorg voor goede deskundigheidsbevordering van de professionals van de steunpunten.**
- **Stel een Nationaal Actieprogramma Geweld in Afhankelijkheidsrelaties op en laat dat aansturen door één verantwoordelijk ministerie, dat samenwerkt met de landelijke organisaties die ter zake deskundig zijn.**

